

Problémy stálého zvyšování kvality výcviku a výchovy vojsk

Celospolečenské úsilí za vyšší kvalitu, efektivnost a hospodárnost, vedené v duchu linie XVI. sjezdu Komunistické strany Československa a jednotlivých zasedání ÚV KSČ, na kvalitativně nové základně se v plné míře vztahuje i na podmínky v armádě. Chceme-li důsledně splnit linii XVI. sjezdu naší strany, musíme nejen dosažené pozitivní výsledky udržet, ale všechny síly a prostředky zaměřit k tomu, aby se dále zkvalitnila celková připravenost velitelů, štábů a vojsk.

Generální tajemník ÚV KSČ a prezident ČSSR soudruh Gustáv Husák na 7. zasedání ÚV KSČ řekl: „**Jde o to, vytvářet všude takovou politickou atmosféru, která bude napomáhat ofenzivnímu přístupu k úkolům a řešení problémů. Doba je taková, že všude se nároky zvyšují a musíme klást vysoké požadavky především na vedoucí kádry.**“ V ČSLA to znamená klást vysoké požadavky především na velitelský sbor. Od všech příslušníků ČSLA to vyžaduje posilovat odpovědnost za vsestranné, efektivní, kvalitní a hospodárné plnění výcvikových a výchovných úkolů, věcně a strážlivě hledat nové cesty k jejich řešení. Je zapotřebí počítat s tím, že bude nutné vypořádat se s mnoha novými a někdy i nepředvídatelnými problémy. To se bude vyznačovat větší obtížností a složitostí, kdy zdaleka nevystačíme s vžitou rutinou, se starými přístupy a s nízkými požadavky.

Máme-li dosáhnout vyšší kvality a efektivnosti ve výcviku a výchově vojsk, musíme především umět **optimálně využívat výsledků vědeckotechnického rozvoje.** V důsledku co nejtěsnějšího spojení vojenství s vědou a technikou stále dochází ke kvalitativním změnám ve vojenské činnosti. Soudobá vědeckotechnická revoluce má daleko vyhraněnější třídně politické aspekty. To ve svých důsledcích vede k tomu, abychom všude tam, kde to podmínky dovolí, uplatňovali nové formy a me-

tody výcviku a co neefektivněji využívali vynakládané prostředky.

V celkové přípravě vojsk je třeba **respektovat základní principy vědecké organizace výcvikového a výchovného procesu** tak, aby v co nejkratší době a za účelného vynaložení sil a prostředků byli vojáci schopni osvojit si vše potřebné pro úspěšné plnění bojových úkolů. Vyžaduje to využívat nejnovějších poznatků vojenské teorie a praxe, zejména zkušeností Sovětské armády. Cíl musíme vidět ve výchově politicky vyspělých, odborně a technicky vycvičených vojáků, oddaných komunistické straně a socialistické vlasti, připravených a odhodlaných kdykoliv splnit své vlastenecké a internacionální povinnosti.

Rostoucí složitost zbraní, bojové techniky a ostatních prostředků vyvolává potřebu stále kvalitnější připravenosti vojáků. Rozsah základních znalostí a návyků nezbytně požadovaných od vojáků základní služby vzrostl natolik, že nehledě na vyšší stupeň jejich všeobecného vzdělání a kvalitnější předvojenskou přípravu, úspěšné plnění úkolů bojové a politické přípravy by bylo nemyslitelné, pokud výcvikový a výchovný proces nebude vysoce kvalitní a efektivní.

Z toho průkazně vyplývá, že zdokonalování zbraní, ostatní výzbroje a bojové techniky, zdokonalování forem a způsobů vedení bojové činnosti, posilování úlohy morálně politického faktoru v soudobých podmínkách války klade velmi vysoké požadavky na kvalitu výcviku a výchovy vojsk. Tyto požadavky se vztahují jak na velitele a příslušníky štábů, kteří výcvikový proces organizují a řídí, tak na samotné vojáky, kteří mají plně zvládnout vojenské mistrovství a stát se pevnými obránci socialistické vlasti. V jejich společné činnosti a v soustředění úsilí na stálé zvyšování kvality výcviku a výchovy je záruka vysoké bojové připravenosti a

bojové pohotovosti útvarů a svazků. Je na nejvyšší potřebné, aby důstojníci a všichni příslušníci armády si při organizaci a řízení výcviku a výchovy plně uvědomovali, že jeho hlavním posláním je příprava uvědomělých vojáků, kteří mají vysoké bojové, morální, politické a psychologické kvality zaměřené k dosažení vysoké bojové sladěnosti jednotek a útvarů.

Dále vyplývá to, že požadavky na organizaci, všestranné zabezpečení a zvyšování kvality výcviku a výchovy vojsk jsou a budou stále složitější. Pro zvýšení požadavky je nutné vytvářet odpovídající předpoklady. Jinak nemůže být dosaženo očekávaných výsledků.

Prvořadým předpokladem zvyšování efektivity a kvality výcvikového a výchovného procesu je **stálé uplatňování leninské zásady komunisticke ideovosti, stranickosti výcviku a výchovy, tvořivé využívání závěrů vojenské vědy, vojenského umění, vojenské pedagogiky a psychologie.** Velmi důležité je znát skutečnou situaci, mít úplné, přesné a včasné informace o činnosti vojáků u jednotek a útvarů; na základě přesných údajů vyvozovat správné závěry o stavu věci.

Leninovo heslo „učit se vojenskému umění jak se patří“ musí být v každodenní praktické činnosti důsledně realizováno. Podle tohoto hesla si vojáci musí získávat potřebné ideové politické a profesionální vojenské vědomosti, osvojovat si zbraně a bojovou techniku, zdokonalovat přípravu a schopnost mistrovsky plnit úkoly v jakýchkoli podmínkách bojové situace. Bezprostředním úkolem každého vojáka a každého kolektivu musí být racionálně využívat výcvikových hodin, šetřit prostředky a materiál, stále hledat a osvojovat si takové formy a metody výcviku, které v co největší míře odpovídají soudobým požadavkům. Jinými slovy řečeno, voják je třeba učit tomu, co nutně potřebuje v boji. To je dnes nevyhnutelná podmínka vysoké bojové pohotovosti a musí být důsledně plněna.

Zvyšování efektivity a kvality výcviku a výchovy rovněž napomáhá **umné využívání komplexního přístupu k řešení výcvikových a výchovných úkolů.** Komplexní přístup k plnění úkolů bojové a politické přípravy předpokládá neoddelitelnou jednotu výcviku, politické, vojenské a mravní výchovy vojáků. Umožňuje s co nejlepšími výsledky využít výcvikové doby, materiálové prostředky a zdroje a u vojáků vychovávat vysoké bojové, morální a psychologické hodnoty, v co nejkratší době jim dát potřebné vědomosti a návyky a dosáhnout bojové sladěnosti jednotek a útvarů.

Komplexnost zabezpečování úkolů polního výcviku, především v taktické přípravě, vyžaduje stanovit cíle cvičení, vymezit učební otázky a vytvářet takové situace, aby bylo možné procvíčit tematiku z dalších předmětů bojové přípravy. V taktické přípravě je nutné dosáhnout procvičení různých způsobů vedení bojové činnosti, organizovat ochranu proti zbraním hromadného ničení, plnit náročné střelecké úkoly, řídit bojová vozidla, plnit úkoly odborných příprav, zdravotnického, materiálního a technického zabezpečení. Takovou komplexnost je nutné prosadit i do velitelské a metodické přípravy na všech taktických stupních velení, včetně přípravy poddůstojníků základní služby.

Jedním ze základních předpokladů zvyšování kvality výcviku a výchovy vojsk je vysoká úroveň připravenosti velitelského sboru, především těch velitelů, kteří bezprostředně vojáka cvičí. Platí jednoznačně zásada, že učit úspěšně podřízené může jen ten, kdo je sám teoreticky na výši, zná daný problém a má dostatek praktických zkušeností.

Poznatky z praktické činnosti znovu potvrdily, že **prvořadou pozornost si zasluhuje příprava nižších velitelů,** zejména příprava velitelů čet — absolventů VKVŠ a velitelů družstev (osádek, obsluh). Do jejich přípravy je nutné vnést pravidelnost a cílevědomost. Velitelská shromáždění, metodická a odborná zaměstnání s nimi je třeba zaměřit na podstatné otázky, které jsou v souladu s plněním hlavních výcvikových úkolů. Zejména u velitelů čet — absolventů VKVŠ je třeba dbát na rozvíjení jejich taktického myšlení, rozšiřování teoretických znalostí a upevňování praktických návyků ve vedení a v řízení bojové činnosti jednotek z hlediska formování jejich velitelských vlastností. Otázky zvyšování náročnosti na velitelkou, metodickou a odbornou přípravu velitelů těchto kategorií musí být středem pozornosti nejen velitelů praporů, ale i příslušníků štábů pluků a v některých případech i příslušníků štábů divizí.

Základem vysokých morálních politických a pracovních kvalit každého důstojníka musí být komunistická ideovost a na ní založená jeho pevnost a důslednost při uplatňování politiky Komunistické strany Československa, uvědomělý vztah k vojenským povinnostem, náročnost vůči sobě i vůči podřízeným. Dále to musí být schopnost stále myslet na to, jak zdokonalovat svou řídicí práci a jak nejlépe ji zaměřovat k dosažení konkrétních a co nejlepších výsledků při zvyšování vycvičenosti a bojové připravenosti jednotky nebo útvaru. Důstojník musí být vzorem svým podří-

zeným v příkladném plnění úkolů, ve výkonu služby, ve veřejné práci i v osobním chování. Nic tak nepoškozuje autoritu důstojníka jako nerozhodnost, rozpor mezi slovy a činy. Důležité je mít stále živé kontakty s podřízenými, najít správnou cestu k nim a získat je pro kvalitní plnění stanovených úkolů. Každý příslušník velitelského sboru musí mít stále na mysli, že jádrem výcviku musí být konkrétní a soustavná práce s lidmi.

Velmi nebezpečné pro každého důstojníka je, začne-li zaostávat ve svém ideovém a odborném růstu, spokojuje-li se s dříve získaným množstvím vědomostí a začne-li nemožnost dalšího soustavného vzdělávání omlouvat množstvím úkolů a nedostatkem času.

Skutečnost je opravdu taková, že na samostatné studium má důstojník opravdu málo času. To vyžaduje naučit se tohoto času racionálně využívat, naučit se vidět to hlavní, to nejpodstatnější ve své práci, vidět to, na čem v prvé řadě závisí efektivnost výcvikového procesu a kvalita plnění úkolů, které jednotka nebo útvar má. Přitom je důležité umět si svou práci plánovat, organizovat a správně rozdělit síly a čas. Právě v tomto momentě začíná vědecká organizace práce.

Správná organizace činnosti velitelského sboru musí promyšleně spojit plánování pracovního času s nejracionalnějším rozdělením času na každodenním plnění úkolů jednotky, útvarů, štábů nebo zařízení. Je to tím nevyhnutelnější, čím složitější úkoly se plní a řeší v co nejkratších časových lhůtách. To svědčí o tom, že na racionálním využívání sil a času důstojníků přímo závisí nejen zvyšování úrovně jejich vlastní připravenosti, ale v nemalé míře i efektivnost a kvalita výcviku a výchovy vojsk.

Naučit se správně organizovat svou práci i činnost podřízených není pochopitelně jednoduché. Velmi důležité poslání při plnění tohoto úkolu patří vojenským školám. Vojenské školy musí dávat základy vysoké organizovanosti činnosti důstojníka, připravovat ho na iniciativní a tvořivý přístup k plnění úkolů a na vytrvalé doplňování a obnovování si svých vědomostí. Na upevňování a rozvoji těchto vlastností důstojníka se musí neustále podílet nadřízení velitelé, politické orgány, stranické a svazácké organizace. Avšak hlavní podmínkou úspěšné činnosti důstojníka a jeho nepřetržitému růstu musí být jeho neúnavná vlastní práce, činnost a ustavičné zdokonalování vědomostí a návyků. K tomu je třeba plně využívat různých nácviků, cvičení, řízení výcviku a jiných zaměstnání, v jejichž prů-

běhu se učí plnit novým způsobem celou řadu úkolů spojených s osvojováním si a vyžíváním zbraní, bojové techniky a s organizováním výcvikové a výchovné činnosti. Zkušenosti ukazují, že úspěchů dosahují ti důstojníci, kteří se vytrvale učí, zvyšují úroveň svých vědomostí, zdokonalují návyky a těchto tvůrčím způsobem využívají v každodenní praxi.

Jedním ze základních kritérií metodického mistrovství velitelů je dát podřízeným maximální objem vědomostí a vypěstovat u nich pevné návyky v co nejkratším čase. Tato skutečnost je přirozená, neboť požadavky na přípravu vojsk stále narůstají a délka vojenské základní služby zůstává stejná. To od velitelů vyžaduje hodně znát, neustále se učit, ovládat širokou řadu prostředků, forem a metod výcviku a výchovy a těchto tvořivým způsobem využívat. Pochopitelně, že soustřeďovat hlavní úsilí na nejdůležitější otázky vůbec neznamená, že ostatní otázky mohou zůstat stranou pozornosti velitele. Tyto tzv. „malíčkosti“, pokud budou přehlíženy, mohou znenadání přerůst ve velmi vážné problémy.

Bez stálého zdokonalování forem a metod výcviku a výchovy nemůžeme hovořit o zvyšování efektivnosti a kvality přípravy vojsk. Formy a metody výcviku a výchovy nesmí zaostávat za změnami, které probíhají v technickém vybavování útvarů a svazků a za změnami v zásadách a způsobech vedení bojové činnosti. Musíme však vidět, že promítnout současný výcvikový a výchovný proces do jedné a navždy platné metodiky by bylo těžké a vůbec to není potřebné. Ani jedna metoda nebo forma výcviku a výchovy, vzatá izolovaně, nemůže zabezpečit náročnou přípravu vojáků a jednotek. Jedině široké a tvořivé používání jak tradičních a životem prověřených forem a metod výchovy a výcviku, tak i nových, které se zrodily v denní vojenské praxi, vytvářejí optimální podmínky pro zvyšování efektivnosti a kvality výcvikového a výchovného procesu.

Zdokonalování forem a metod výcviku a výchovy vojáků není jednoduchou záležitostí. Vyžaduje to tvořivost, iniciativu, cílevědomost a vytrvalost. Důležité je postupně po dílčích poznatcích shromažďovat nové, všestranně je prověřovat a potom dále rozvíjet. Je to trpělivá a každodenní práce, která vylučuje setrvačnost, bránění novému a zavádění jakékoli iniciativy bez důkladného ujasnění skutečné užitečnosti. Musíme vidět, že při různorodosti forem a metod výcviku a výchovy vojáků je možné stanovené cíle splnit jedině tehdy, plnili-li se výcvikové a výchovné úkoly

s plným vynaložením sil. V obsahu a charakteru výcvikového a výchovného procesu se musí odrážet stav a perspektiva vojenství, podmínky prostoru bojové činnosti, bojové možnosti vlastních vojsk a vojsk pravděpodobného nepřítele, jeho silné a slabé stránky. To jsou obecné požadavky na výcvikový a výchovný proces vojsk. Z nich vyplývají některé závěry pro konkrétní práci při výcviku a výchově vojáků.

Trvalou podmínkou efektivnosti výcvikového a výchovného procesu při taktických cvičeních se musí stát přísná organizace, poučnost a vytváření situací, které vyžadují od vojáků plné vypětí duševních a fyzických sil, maximální výchovu, iniciativu a tvořivost. Zlehčování a zjednodušování není přípustné, vážně poškozuje a snižuje kvalitu výcviku a výchovy. Je nepřijatelné zejména proto, že brzdí správnou přípravu vojáků na soudobý boj a oni získávají nesprávné představy, což by nemělo dobré následky ve skutečné situaci.

Musíme mít stále na zřeteli, že schopnost vojáka dovést k plnění uložených úkolů a povinností plnit je v jakýchkoli podmínkách bojové situace je hlavním a rozhodujícím ukazatelem efektivnosti a kvality výcvikového a výchovného procesu. Jaké úroveň tento ukazatel dosáhne, to do značné míry závisí na ideové teoretické a profesionální úrovni, na metodickém mistrovství velitelských, politických a inženýrsko-technických kádru.

Důležité je získávat a včas zobecňovat dobré zkušenosti a tyto cílevědomě zavádět do praxe bojové přípravy a do výchovy vojáků. Jde zejména o využívání zkušeností, získaných při velkých cvičeních, která byla uskutečněna v podmínkách maximálně blízkých skutečné bojové situaci. Pozorný a citlivý vztah k získaným zkušenostem je důležitou podmínkou spolehlivého postupu vpřed. Dobrých zkušeností se však musí využívat tvořivým způsobem, s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám, v jakých se dané úkoly řeší, s přihlédnutím k jednotlivým druhům vojsk, jejich organizační struktuře a vybavenosti zbraněmi a bojovou technikou.

Na všech velitelských stupních je třeba plně docenovat těsnou a bezprostřední spojitost mezi efektivností výcviku a výchovy a stavem kázně. Vysoká organizovanost života a důsledné plnění ustanovení základních řádů umožňuje rychlé a sladěné plnění úkolů, přesnou realizaci programů bojové přípravy a výcvikových plánů a dosažení maximálních výsledků z každé výcvikové hodiny. To znamená, čím vyšší je kázeň v jednotce a útvaru, tím vyšší je kvalita a efektivnost výcviko-

vého a výchovného procesu. Pochopitelná je i opačná spojitost: čím lépe je organizovaný výcvik a výchova vojáků, tím větší je jejich vliv na upevňování vojenské kázně. Je potřebné, aby tuto dialektickou závislost si vždy důstojníci uvědomovali při každodenní organizaci výcvikového a výchovného procesu, neboť každý jednotlivý projev neorganizovanosti negativně ovlivňuje kvalitu zaměstnání, poškozuje výchovu lidí a může mít vážné následky při plnění úkolů bojové a politické přípravy.

Je naprosto jasné, že vysoké efektivnosti a kvality výcvikového a výchovného procesu nemůžeme dosáhnout bez plného využití soudobých učebních a výcvikových základů a jejich stálého rozvoje. Učební a výcviková základna ve vojenských výcvikových prostorech i v mírových posádkách je dobře vybudována. Máme celou řadu výcvikových zařízení, která všestranně a kvalitně zabezpečují plnění úkolů v polním výcviku, zejména ve střelecké a odborné přípravě a v řízení bojových vozidel. Aby však výcviková základna odpovídala soudobým požadavkům, musí se nepřetržitě rozvíjet. V praxi to znamená, že úsilí velitelů, konstruktérů a vynálezců by mělo být zaměřeno na vývoj trenážerů, simulátorů a jiných moderních výcvikových prostředků, které imitují palbu, ukazují efektivnost ničení cílů a účinnost dalších výcvikových prostředků. Dosavadní praxe potvrdila, že zavedené prostředky a výcvikové pomůcky vytvářejí podmínky pro zkracování času na přípravu vojáků všech kategorií, zejména vojáků — specialistů a napomáhají intenzifikovat výcvikový a výchovný proces. Důležité však je zabezpečit jejich nejlepší využití. Nestačí však jenom moderní učební a výcvikovou základnu vybudovat. Stejnou pozornost je nutné věnovat její pravidelné údržbě a ošetřování, aby stále byla v provozuschopném stavu.

Jedním z velmi důležitých a účinných prostředků v rukou velitelů ke zvyšování efektivnosti a kvality výcvikového a výchovného procesu je **socialistické soutěžení**. Socialistické soutěžení — ve vlastním podstatě jako projev uvědomělosti, iniciativy a tvořivosti — proniká do všech článků výcvikového a výchovného procesu. Správně organizované socialistické soutěžení a spravedlivé hodnocení dosahovaných výsledků mobilizuje vojáky k vysoké kvalitnímu plnění úkolů bojové a politické přípravy, k dosahování výtečných výsledků, ke zvyšování úrovně a připravenosti třídních specialistů.

Při řízení socialistického soutěžení je bezpodmínečně nutné plně využívat do-

savadních dobrých zkušeností z jeho organizace a usměrňovat je především na kvalitní plnění náročných úkolů, nedovolit formální přístup, odpovědně, náročně a adresně hodnotit dosahované výsledky. Je nezbytné více rozvíjet soutěživost při zaměstnáních za výtečné plnění norem a posilovat ideově politický, morální a výchovný vliv soutěžení.

Při zvyšování efektivnosti a kvality a výchovy výcviku zaujímá velmi důležité místo úroveň organizátorské a řídicí práce, zejména správné plánování, které musí odpovídat novým vyšším požadavkům a novým náročnějším podmínkám. Bezpodmínečně je nutné, aby na každém velitelském stupni byl plán reálný a aby jeho plnění bylo všestranně zabezpečeno. Bez pevného a reálného plánu nemůže být dosaženo efektivního a kvalitního plnění úkolů bojové a politické přípravy a tím i vyšší připravenosti vojsk. To vyžaduje od velitelů a příslušníků štábů především hluboce promyšlený přístup ke zpracování výcvikových plánů, umění hospodřit s časem a efektivně využívat všech vynakládaných prostředků. Nestačí však jen zpracovat reálný plán, ale jeho plnění musí být všestranně zabezpečené, a to po stránce kádrové, materiálně technické, organizační, ale hlavně ideově politické. Přitom je důležitá prověrka a kontrola plnění plánovaných úkolů a náročné hodnocení dosahovaných výsledků.

Zkvalitnění plánování vyžaduje, aby byly respektovány jednotlivé velitelské stupně a plánovalo se ze stupně na stupeň, aby každý velitelský stupeň řešil ta opatření, která vyplývají z jeho místa a úlohy v procesu řízení bojové a politické přípravy. Dosažením větší diferencovanosti a konkrétnosti při plánování úkolů se zvyšuje realita a autorita plánů, které vytvářejí i lepší podmínky pro zkvalitňování výcvikového a výchovného procesu.

Ke splnění linie XVI. sjezdu KSČ, ke zvyšování efektivnosti a kvality výcvikového a výchovného procesu je přijímána celá řada konkrétních opatření. Plnění těchto opatření je třeba zabezpečovat družnou společnou prací a soustředěním jednotného úsilí velitelů, příslušníků štábů, politických orgánů, stranických a svazáckých organizací na rozhodující směry. Vždy platila a stále platí zásada, že výsledky práce velitele bezprostředně závisí na dovedném využívání vlivu stranických a mládežnických organizací, iniciativy a zkušeností komunistů k úspěšnému plnění úkolů bojové a politické přípravy a upevňování kázně. To vše vyžaduje, aby pojmy efektivnost, kvalita, důslednost, náročný a kritický přístup k hodnocení dosahovaných výsledků se staly pro velitelský sbor a pro politické orgány obsahem jejich každodenní činnosti.

V každodenní praxi je třeba účinněji prosazovat důsledné a náročné plnění funkčních povinností, ustanovení řádů, předpisů a rozkazů. Současně s tím rozvíjet iniciativu podřízených, jejich aktivní přístup k uloženým úkolům a poskytovat jim účinnou pomoc při jejich plnění.

Nedílnou součástí organizátorské a řídicí práce je rovněž rozborová činnost. Má-li být rozborová činnost účinná, je potřebné, aby v rozbořech zpracovávaných na všech velitelských stupních bylo jasně a konkrétně rozlišeno co se daří, co je třeba posilovat, v čem jsou slabiny, jaké jsou a jaké se rysují problémy a obtíže, které musí být řešeny a překonány. Přesvědčivé musí vyplynout, či zasluhou bylo dosaženo kladných výsledků, kdo adresně nese odpovědnost za zjištěné nedostatky, koho je třeba pochválit nebo odměnit a koho vzít k odpovědnosti za zjištěný stav. Hlavní úsilí musí být zaměřeno na zjištění slabých míst v práci a na určení příčin nedostatků. Z toho vyplývá, že kvalitní rozborové činnosti je přímo závislá na úrovni kontrol. Nevyplnou-li z kontrol kvalitní závěry a podklady, nemohou být ani kvalitně zpracovány rozbořby. Nedostatky z kontrolní činnosti se tedy záporně odrážejí i v rozbořech.

Poznatky z praktické činnosti ukazují, že dobré úrovň rozborové činnosti dosahují ty velitelské stupně, které

— z rozborů odstranily obecnost, formalnost a povrchnost,

— zpracovávaným rozborovým dokumentům věnují dostatečnou pozornost a jednotlivé podklady podrobněji patřířné korekci,

— v dostatečné míře zevšeobecňují dobré zkušenosti z výchovy a výcviku,

— na základě kvalitních závěrů usměrňují úsilí velitelů, příslušníků štábů a politických orgánů, za účinné pomoci stranických a svazáckých organizací, ke splnění těch opatření, která zabezpečí zjednáni nápravy na hodnoceném úseku činnosti.

Vojenská činnost a její předpokládané proměny

Oblast vojenské činnosti je a bude i nadále stále výraznějším průsečíkem vědeckých, technických a sociálních vlivů a důsledků vědeckotechnického pokroku, jakož i vojskopolitických a sociálně ekonomických potřeb a požadavků Československé lidové armády, socialistické společnosti a společenství socialistických států. Je a bude i nadále oblastí, ve které se bude výrazně promítat základní rozpor současného třídně rozděleného světa a revoluční úloha společenství socialistických zemí i jejich ozbrojených sil při jeho řešení v zájmu míru, společenského pokroku a socialismu.

V komplexu otázek, které souvisí s obranou socialismu a míru, zaujímá proto analýza vojenské činnosti významné místo a je jí oprávněně věnována pozornost i z prognostického hlediska. Hluboké poznání obsahu, charakteru, struktury a funkcí vojenské činnosti tvoří jeden z vědeckých podkladů pro posuzování základních směrů další výstavby armády a zvyšování její bojovosti, jakož i pro posuzování rozvoje jednotlivých oblastí jejího života a práce. Mezi ně patří rovněž oblast kvalifikace vojáků z povolání, systém výchovy a vzdělávání a kádrové práce.

Základní procesy, které probíhají v oblasti práce v celospolečenském měřítku, nacházejí svůj odraz i ve vojenské činnosti. Stejně jako v celé oblasti práce, tak i ve vojenské činnosti podmiňují a ovliv-

ňují marxismus-leninismus vymezuje vojenskou činnost jako **zvláštní formu společenské práce**, která se historicky vyčlenila a konstituovala jako zvláštní odvětví společenské dělby práce současně se vznikem antagonistických tříd ve společnosti. Svým původem je vojenská činnost činností sociální.

Z tohoto základního hlediska je oblast vojenské činnosti posuzována a současně jsou analyzovány její cíle, charakter a společenské funkce, jakož i ty faktory, které určují její další vývoj. V posledním období se právě tyto otázky stávají předmětem značné pozornosti vojenskoodborné literatury, zejména sovětské.

Je to zcela pochopitelné, uvážíme-li, že do vojenské činnosti se bezprostředně promítají důsledky vědeckotechnického rozvoje armády a jimi vyvolané změny v operačním a bojovém použití druhů vojsk, v organizační struktuře, systému velení a zabezpečení armády apod. Proměny vojenské činnosti vyvolávají řadu důsledků v oblasti dělby práce, v profesionální a kvalifikační struktuře příslušníků armády. Přitom poznání těchto důsledků tvoří jeden z rozhodujících předpokladů pro tvorbu koncepce přípravy vojenských kádru.

ňují socialistické společenské vztahy její podstatu a sociální funkci.

Proto také v oblasti společenské práce a ve vojenské činnosti jako její zvláštní formě můžeme nalézt řadu společných ry-

sů, tendenci a zákonitosti. Při posuzování jejich konkrétního projevu a důsledků musí být ale respektovány specifické rysy vojenské činnosti, armády a vojenství a sledováno to, jak se některé procesy celospolečenské povahy v podmínkách vojenské činnosti modifikují.

Hlavní tendence ve vývoji vojenské činnosti jsou vyvolány především vědeckotechnickou revolucí ve vojenství, která je spjata s kvalitativními změnami v oblasti bojové techniky. Výrazem těchto kvalitativních změn je zejména vznik zvlášť mohutných prostředků bojového ničení (termojaderné hlavice), prostředků bojové dopravy (rakety), prostředků bojové přepravy (ponorky s jaderným pohonem vybavené raketami s jadernou hlavicí, různá pohyblivá odpalovací zařízení, letadla — nosiče, lodě s raketovou výzbrojí apod.), vybavené odpovídajícími prostředky automatického řízení, které využívají kvalitativně nové řídicí a zabezpečovací techniky.

Kvalitativní změny v oblasti vojenské techniky a jí vyvolané zásadní změny ve způsobech vedení ozbrojeného zápasu, operace a boje představují ve vojenství kvalitativní, revoluční skok. Jeho význam a důsledky se nevyčerpávají pouze v oblasti techniky, ale vnášejí kvalitativně nové rysy i do vzájemného vztahu člověka a techniky ve válce. Dialektická jednotka člověka a vojenské techniky vytváří armádu určité společnosti a určuje specifiku vedení bojové činnosti.

V této jednotě, pojímané zpravidla jako systém „člověk—vojenská technika“, je rozhodujícím článkem člověk jako subjekt vojenské činnosti, přičemž vojenská technika na kterémkoli stupni svého rozvoje plní úlohu nástroje vojenské činnosti. Pro dosažení vítězství ve válce mají mimořádný význam osobní a duchovní kvality člověka, jeho morální politické předpoklady.

Z tohoto zorného úhlu je posuzován vliv vědeckotechnického rozvoje armády na oblast vojenské činnosti jejich příslušníků a odtud jsou vyvozovány hlavní a dílčí tendence projevující se ve vývoji této činnosti. Jde o takové tendence, jako jsou např. změny ve funkcích velení, změny v bezprostřední účasti člověka v ozbrojeném střetnutí s nepřitelem, změny v dělbě a organizaci vojenské činnosti, změny v náročnosti a namáhavosti vojenské činnosti apod.

Analýza proměn vojenské činnosti v současném období i v perspektivě vychází z těchto hlavních tendencí a současně se zabývá celou řadou otázek dílčího charakteru, které zcela bezprostředně ovliv-

ňují a modifikují další vývoj této činnosti.

Zabývá se především procesy a vývojovými trendy v oblasti **dělbý vojenské činnosti** vojáků z povolání. Dosavadní poznatky svědčí o tom, že rozvoj dělbý vojenských činností probíhá a bude probíhat i nadále jak ve vertikálním směru (tj. mezi jednotlivými stupni velení a řízení), tak ve směru horizontálním (tj. mezi jednotlivými druhy vojsk a služeb, jakož i v jejich rámci).

Proměny v oblasti dělbý práce se promítají nejen do vlastních výkonných činností příslušníků armády, ale stále výrazněji ovlivňují systém velení a řízení. V souvislosti s tím se prohlubuje dělba práce vojáků z povolání v oblasti získávání a zpracování informací, v rozhodovacím procesu, jakož i ve vlastní výkonné činnosti při realizaci přijatých rozhodnutí.

Výrazným rysem dalšího období bude pokračující vnitřní dělba mezi člověkem a strojem, která se bude realizovat nejen ve vztahu k vojenské technice a zbraňovým systémům, ale která bude stále více ovlivňovat rovněž oblast velení a řízení, včetně jejího zabezpečení (informačního, organizačního, technického apod.).

Pro další vývoj dělbý vojenských činností vojáků z povolání bude charakteristickou prohlubující se dělba práce mezi polním a teritoriálním systémem velení, mezi získáváním vědeckovýzkumných poznatků a jejich využíváním v praktické činnosti vojsk a štábů.

Důsledky prohlubující se dělbý vojenských činností se promítanou především do obsahu a charakteru práce vojáků z povolání a ovlivní rovněž obsah a charakter jednotlivých vojenských profesí této kategorie příslušníků armády. Významnou měrou ovlivní složitost práce vojáků z povolání a zvýší nároky na jejich všestrannou kvalifikaci.

Vliv probíhajících procesů v oblasti dělbý vojenských činností se bude promítat i do procesu formování vojenských profesí. Zvýrazní zejména potřebu takového koncipování jednotlivých vojenských profesí, aby tyto zahrnovaly širší okruh věcně i organizačně souvisejících znalostí a dovedností, využitelných v různých služebních funkcích a formovaných jak ve vojenské škole, tak v samotné vojenské praxi. Procesy v oblasti dělbý vojenských činností se promítanou rovněž v meziprofesi mobilitě důstojníků a praporčíků a podnítí další rozvoj tzv. mezioborové přípravy posluchačů vojenských škol.

Významným důsledkem procesů v oblasti vojenské činnosti a její dělbý jsou **postupné proměny obsahu a charakteru vojenských profesí** důstojníků a praporčíků.

Obsahové proměny vojenských profesí se budou týkat všech jejich stránek. V souvislosti s narůstající úlohou lidského faktoru a morálně politického stavu vojsk v soudobém boji, jakož i v souvislosti s narůstajícím výchovným posláním armády v podmínkách mírové výstavby, bude docházet k podstatnému rozšiřování a prohlubování ideově politického obsahu vojenských profesí důstojníků a praporčíků ČSLA. Zvláště výrazně se to bude projevovat u profesí velitelů a náčelníků na jednotlivých stupních řízení.

Nové požadavky na oblast velení a organizátorské činnosti a probíhající proměny ve funkcích velení ovlivní velitelský a organizátorský obsah vojenských profesí, realizovaný ve stále větší míře v podmínkách rozvíjejícího se automatizovaného systému velení v mírových i polních podmínkách.

U řady vojenských profesí, zejména pak u profesí velitelů, náčelníků a štábních pracovníků se bude rozšiřovat funkční náplň jejich činnosti. Narůstající rozsah funkční náplně bude ale současně limitován reálnými možnostmi jejího vykonávání a může se dostávat s nimi do rozporu. Vzhledem k tomu, že k takové situaci dochází již v současné době (např. u vševojskových velitelů), jsou hledána různá řešení. Prosazuje se automatizace velení, která ovšem nemůže nahradit to hlavní v činnosti velitele, tj. rozhodování. Hledají se opatření v oblasti dělby vojenské činnosti v rámci štábů, s čímž souvisí vznik některých nových odborností a funkcí na vševojskových štábech. Jsou přijímána opatření k dokonalejší organizaci a koordinovanosti práce štábních pracovníků, přičemž se projevují tendence k prohlubování jejich specializace. Současně ale i tendence určité univerzality ve štábní práci s ohledem na požadavky vzájemné zastupitelnosti. Důraz je kladen na rozvíjení metodiky práce štábů při organizaci a řízení bojové činnosti. Na štábech se stává perspektivní profese štábních praporčíků s různým odborným zaměřením, jejíž rozvoj je mj. vyvolán zaváděním automatizovaného systému velení.

Kvalitativně nové nároky vyplývají z rychlého rozvoje technického obsahu vojenských profesí, což se projevuje nejen u vojenskoinženýrských profesí důstojníků a technických profesí praporčíků, ale i u profesí velitelů, náčelníků a štábních pracovníků. Značně narůstají funkční povinnosti vojáků z povolání z hlediska jejich vztahu k vojenské technice, zbraním a zbraňovým systémům. Rozšiřují se rovněž úkoly, které souvisí s materiálně technickým zabezpečením; dochází k růstu vo-

jenských profesí materiálně technického charakteru.

Dochází rovněž k dalšímu růstu vojenskoodborného obsahu vojenských profesí a v souvislosti s tím i k rozšiřování odborné náplně v rámci jednotlivých služebních funkcí.

Obsahové proměny vojenských profesí probíhají u jednotlivých druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb s rozdílnou intenzitou v závislosti na stupni jejich vědeckotechnického rozvoje.

Můžeme předpokládat, že tyto obsahové proměny neovlivní tradiční vymezení a strukturu vojenských profesí důstojníků a praporčíků. I nadále zůstanou zachovány základní vojenské profese důstojníků jako je velitel, náčelník, vojenský inženýr, štábní pracovník, týlový pracovník, pracovník materiálně technického zabezpečení a další, jakož i vojenské profese praporčíků (jako je velitel, náčelník, výkoný praporčík, specialista technické služby, specialista týlové služby, specialista radiotechnické a spojovací služby, pracovník materiálně technického zabezpečení a další).

Současně ale můžeme předpokládat, že tyto proměny se promítnou s rozdílnou intenzitou do obsahu jednotlivých vojenských profesí. Zvláště výrazně se projeví u těch vojenských profesí, jejichž obsah a charakter bude ovlivňován zaváděním automatizovaných systémů velení (profese velitelů, náčelníků a štábních pracovníků), zaváděním nové vojenské techniky, zbraní a automatizovaných zbraňových systémů (profese vojenských inženýrů a praporčíků — specialistů technické služby).

Konkrétním výrazem obsahových změn vojenských profesí bude poměrně rychlý pohyb vojenských odborností (ČVO), popřípadě i vznik některých nových služebních funkcí důstojníků a praporčíků.

Značný pohyb vojenských odborností je patrný i z dosavadního vývoje profesionální struktury ČSLA. Např. za období od roku 1963 (kdy byl vydán předpis Kádr-2-2) do roku 1980 (kdy byl tento předpis novelizován a vydán s označením Všeob-P-11) došlo nejen k celkovému zvýšení počtu vojenských odborností asi o 9,5 %, ale i ke zvýšení počtu vojenských odborností určených pro důstojníky a generály o téměř 12 %. Tyto změny se netýkaly pouze počtu vojenských odborností, ale zejména jejich obsahu a vymezení. Rozsah změn dosáhl počtu 145 a projevil se zejména tam, kde docházelo k prudkému rozvoji vojenské techniky. To bylo patrné např. u vojenských odborností PVOS a PVO PV, kde za uvedené období došlo k padesáti změnám. V novém předpise

Všeob-P-11 jsou stanoveny vojenské odbornosti pro 43 druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb. Zahrnují asi 495 ČVO pro důstojníky a praporčíky ČSLA.

Můžeme předpokládat, že vývoj vojenských odborností bude probíhat cestou jejich další diferenciace. Nemůžeme vyloučit ani opačnou tendenci, tj. integraci některých vojenských odborností směrem k univerzalizaci. To bude záviset na stupni unifikace vojenských činností, na základě jejich hlubokého osvojení a poznání obecných a společných rysů. Integrace některých vojenských odborností bude zpravidla vymezena potřebou zajistit splnění značného rozsahu různorodých úkolů s omezeným počtem vojáků z povolání na jednotlivých stupních velení. Bude rovněž žádoucí z důvodů potřeby zvýšit odolnost míst velení.

Pro vývoj **charakteru vojenské činnosti** důstojníků a praporčíků bude typickou změna vzájemného poměru fyzické a duševní práce. V rámci všech vojenských profesí důstojníků a praporčíků dojde pravděpodobně k růstu duševní práce a k poklesu práce fyzické. Vývoj bude probíhat nerovnoměrně, výraznější bude u vojenských profesí důstojníků než u profesí praporčíků. Rovněž v rámci jednotlivých vojenských profesí bude poměr fyzické a duševní práce rozdílný, a to v závislosti na obsahu profese, na specializaci podle druhů vojsk a služeb a vojenské odbornosti, jakož i v závislosti na funkčním zařazení na jednotlivých stupních velení.

Největší objem duševní práce bude typický pro důstojnické profese na vyšších stupních velení (svazek, svaz), zejména u velitelů, náčelníků štábů, odborných náčelníků a u značné části štábních pracovníků. Značný objem duševní práce bude typický i pro některé vojenskoinženýrské profese na vyšších stupních velení a u některých vojenských inženýrů — specialistů pro výpočetní techniku, pro zbraňové a technické systémy RVD, PVOS, PVO PV, RTZ, letectva, spojovacího vojska apod.

Růst duševní práce bude spojen s rostoucími nároky na účast vědomí, paměti a vůle na pracovní činnosti, na rozvoj tvůrčího myšlení a aktivity — zejména v rozhodovacím procesu. Předpokládá se rovněž značný stupeň samostatnosti a a vlastního podílu při tvorbě obecných a dílčích cílů, prostředků a metod jejich realizace, vysoký stupeň tvořivosti při řešení nových situací, a to vše za podmínek značného duševního vypětí a vysoké osobní odpovědnosti v koncepci a operativní činnosti. Rovněž se předpokládá pokles podílu operativních prací a růst prací tvůrčího a koncepčního charakteru, ze-

jména v rámci vojenských profesí na vyšších stupních velení.

Bude se rovněž zvyšovat **složitost práce** vojáků z povolání. Tento proces bude probíhat nerovnoměrně, v závislosti na vývoji a zavádění vojenské techniky, rozvoji operačního a bojového použití vojsk na rozvoji systému velení (řízení) a organizační struktury.

Nejvýraznější růst složitosti práce se předpokládá u velitelů, náčelníků, štábních pracovníků, vojenskoinženýrských a týlových pracovníků na vyšších stupních velení, které můžeme v rámci používané šestimístní stupnice složitosti práce zařadit do pátého stupně (tj. činnosti složitě spojené s různorodou prací) a zejména do šestého stupně (tj. činnosti velmi složitě). Nemůžeme vyloučit, že některé vojenské profese důstojníků, zejména profese perspektivní a spjaté s vědeckotechnickým rozvojem a automatizací, mohou postupně přecházet do vyššího stupně složitosti práce.

Narůstající složitost vojenských činností může ovlivnit dosavadní systém dělby práce v armádě a vést k profesionalizaci některých vojenských odborností, popřípadě ke vzniku nových služebních funkcí. Tato profesionalizace bude ale omezeného rozsahu a projeví se zejména u těch vojenských odborností a služebních funkcí, kde nebude možné ani účelně dosáhnout u vojáků základní služby potřebné kvalifikační úrovně pro výkon funkcí u složitě vojenské techniky a zbraňových systémů (např. u funkcí operátorů apod.). Proces částečné profesionalizace vojenských činností se bude týkat zejména praporčíků ČSLA, u kterých můžeme v souvislosti s tím očekávat vznik některých nových vojenských odborností, popřípadě i služebních funkcí.

Proměny obsahu a charakteru vojenských činností ovlivní **vzájemný vztah** mezi oběma největšími skupinami vojenských profesí, tj. mezi **profesemi vojenskoinženýrskými a velitelsko-štábními**. V souvislosti s vojenskotechnickým rozvojem armády a postupující automatizací se bude dále měnit poměr počtu velitelsko-štábních a vojenskoinženýrských kádřů. Tento proces probíhá dlouhodobě a má velmi dynamický průběh, zejména u některých druhů vojsk. Např. v Sovětské armádě tvořily v roce 1954 technické kádře 18,4 % z celkového počtu důstojníků. V roce 1963 toto procento vzrostlo na 43,4 % a v roce 1971 na 45 %; u raketového vojska na více jak 70 %.

K obdobnému vývoji dochází i v ČSLA. Např. v roce 1953 činil počet technických kádřů z řad vojáků z povolání 18,7 %,

v roce 1962 již 30,2 % a od té doby dále roste. Velmi rychlý byl průběh tohoto procesu u těch druhů vojsk, kde je technický rozvoj nejvýraznější. Např. u vojsk PVOS byl koncem padesátých let poměr velitelských a inženýrskotechnických kádru 4:1, v šedesátých letech (po přezbrojení novou technikou) 1:2,7, v současné době 1:2,5.

Proměny vzájemného vztahu mezi velitelsko-štabními a vojenskoinženýrskými profesemi se neprojeví pouze v narůstání počtu inženýrskotechnických kádru. Promítnou se v samotném obsahu jednotlivých vojenských profesí, ve funkční náplni velitelů, náčelníků a štabních pracovníků, jakož i inženýrskotechnických pracovníků. Očekávané změny ve vojenství budou vyžadovat na jedné straně růst technické připravenosti velitelů, náčelníků a štabních pracovníků a na druhé straně prohloubení operačně taktické, řídicí a organizační připravenosti inženýrskotechnických pracovníků.

Vztah mezi velitelsko-štabním a inženýrskotechnickým zaměřením jednotlivých vojenských profesí se bude vyvíjet nerovnoměrně, v závislosti na jejich poslání, úloze a funkční náplni a současně i v závislosti na stupních velebení.

V souvislosti s tím se předpokládají určité integrační tendence mezi oběma skupinami vojenských profesí, které se projeví jako postupné sblížování jejich obsahu, při zachování jejich samostatnosti, která vyplývá z jejich rozdílného místa a úlohy v armádě, v řízení, organizaci a zabezpečení soudobého boje. Na tyto tendence musí rovněž reagovat systém kvalifikační přípravy vojáků z povolání.

Dosavadní poznatky z analýzy a prognó-

zy vojenských činností svědčí o tom, že v nadcházejícím období **zůstanou zřejmě zachovány všechny hlavní vojenské profese** důstojníků a praporčíků a že pravděpodobně nedojde ke vzniku zcela nových profesí.

Hlavní strukturální pohyb bude probíhat v rámci jednotlivých vojenských profesí a specializací a projeví se především v proměnách vojenských odborností a částečně i služebních funkcí důstojníků a praporčíků.

Z analýzy hlavních faktorů, které ovlivňují obsah a charakter vojenské činnosti důstojníků a praporčíků, jakož i z posouzení dosavadního a předpokládaného strukturálního pohybu vojenských profesí můžeme vyvodit závěr, že v nadcházejícím období se nepředpokládá masová meziprofesi mobilita v rámci sboru vojáků z povolání ČSLA. V souvislosti s přirozeným pohybem v rámci této socioprofesionální skupiny armády (tj. v souvislosti s průběhem služební dráhy vojáků z povolání, s jejich přechodem z jedné vojenské profese do druhé apod.) a v souvislosti s případným vznikem, respektive relativním osamostatněním (vyčleněním) některých vojenských činností (např. v rámci REB apod.) můžeme předpokládat, že bude docházet k dílčí meziprofesi mobilitě.

Výsledky analýzy a prognózy vojenské činnosti důstojníků a praporčíků vytvářejí mj. důležité a nezastupitelné podklady pro posuzování systému jejich kvalifikační přípravy, pro řešení základních otázek dalšího rozvoje kádrové práce a soustavy vojenského školství. Proto tato problematika tvořila nedílnou součást prognostických prací, které se zabývaly dalším rozvojem našeho vojenského školství.

Vymezené tendence a závěry o proměnách vojenské činnosti důstojníků a praporčíků ČSLA mají prognostický charakter. Naznačují pravděpodobný směr vývoje a jeho možné důsledky.

Systematická práce s poznatky a další upřesňování prognózovaných tendencí v souladu s vývojem praxe bude nejen trvalým úkolem řídicích orgánů a vědeckovýzkumné základny ČSLA, ale rovněž základní cestou k tomu, aby se předpoklady měnily ve skutečnost.

Místo sociologické analýzy v poznávací činnosti strany

Celoarmádní stranický aktiv, zaměřený k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ, stanovil i konkrétní požadavky na společenskovo vědní výzkumnou činnost, jakožto nedílnou součást poznávací činnosti strany v ČSLA.

Jde především o to, „... aby společenskovo vědní výzkumná činnost účinněji přispívala k teoretickému rozpracování a praktickému uplatňování leninských principů výstavby socialistické armády, rozpracovávání sociálně politických problémů budování vysoce moderní armády a upevňování bojové pohotovosti“. (Celoarmádní stranický aktiv k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ v ČSLA. Praha, Naše vojsko 1981, s. 28.)

V této souvislosti vystupuje do popředí otázka, jakou funkci může v rámci celého systému poznávací činnosti strany v ČSLA splňovat sociologická analýza?

Sociologická analýza představuje i v podmínkách socialistické armády komplexní a systematicky analyticko-syntetický a induktivně deduktivní proces, který na základě marxisticko-leninské teorie a dříve realizovaného vědeckého poznání má poskytovat vědecké informace o funkčních, kauzálních a zákonných souvislostech společenských jevů a vojenskopolitických procesů, které vznikají a působí v podmínkách socialistické armády, anebo komplexní vědecké informace, které jsou vyjádřením vzájemného vztahu armády a společnosti.

Zároveň jsme povinni vycházet z předpokladu, že při uplatňování jakékoliv analýzy ve vědeckém poznání (tzn. včetně uplat-

ňování sociologické analýzy) vycházíme z předpokladu, že analýza představuje globální výraz, který v sobě zahrnuje celou množinu forem poznání. Ty vzájemně souvisí, navazují na sebe a jsou předpokladem možnosti poznání a vyjádřením určité míry hloubky reálné skutečnosti.

Specifičnost marxisticko-leninské sociologické analýzy spočívá v tom, že na rozdíl od jiných společenských věd zkoumá zákonitosti a vzájemné souvislosti, které působí mezi různými sférami společenského života. To znamená, že každý společenský jev nebo proces je zkoumán ze všech významných aspektů společenských vztahů, souvislosti a vývoje.

Na rozdíl od sociologické analýzy, uplatněné v buržoazní vojenské sociologii (kde jde převážně o jednostranný empirismus), marxisticko-leninská sociologická analýza v dialektické jednotě postihuje:

- objektivní podmínky, kde sledované společenské jevy a procesy vznikají,
- promítnutí objektivních podmínek do vědomí jednotlivců, sociálních skupin a celých tříd,

- promítnutí společenských podmínek a sociálních vztahů do společenské aktivity objektu pozornosti.

Význam sociologické analýzy v ČSLA vyplývá v současné době především z její rostoucí úlohy při naplňování požadavku interdisciplinárního přístupu v marxisticko-leninské vojenské vědě. Zároveň vyplývá z významu poznávací činnosti strany, zaměřené na obsah vnitrostraníckého života a účinnosti stranickopolitické práce v ČSLA.

Na celoarmádním stranickém aktivu k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ bylo zdůrazněno: „Větší pozornost je třeba věnovat zkoumání zákonitosti a principů stranickopolitické práce a efektivnosti jejího provádění.“ (Celoarmádní stranický aktiv k rozpracování a realizaci závěrů XVI. sjezdu KSČ v ČSLA. Praha, Naše vojsko 1981, s. 29.)

Poznatky z vědeckovýzkumné činnosti v ČSLA potvrzují, že sociologická analýza může být uplatněna při jakémkoli řešení vědeckého problému společenského charakteru. Prostřednictvím sociologické analýzy je možné všestranně sledovat a odhalovat nejen vývojové tendence sledovaných společenských jevů a procesů, ale i všestranné vědecké poznání realizace sociálně politických principů výstavby socialistické armády.

Při uplatňování sociologické analýzy ve vědeckém poznání v ČSLA jsme dále povinni vycházet z předpokladu, že sociologická analýza v poznávací činnosti strany odmítá jak abstraktní teoretizování, tak i povrchní deskriptivní přístup, který se realizuje na pomezí plochého empirismu a spatřuje těžiště svého přístupu v dotazníkovém šetření. Plní svou heuristickou funkci ve vědeckém poznání v ČSLA pouze za předpokladu, že je oproštěn od jednostranného psychologického a sociálně psychologického redukcionismu, především od neopozitivistického absolutizování statických údajů, které nepřekračují hranici empirické generalizace.

Jen taková sociologická analýza, která komplexně přistupuje k objektu své pozornosti z hlediska teoretických a metodologických východisek, interdisciplinárního přístupu, která zároveň a plně respektuje ekonomické, třídně politické a ideologické souvislosti, umožňuje postihnout nové vývojové tendence, spojené s realizací vojenské politiky strany v naší společnosti, včetně armády, postihnout nové zákonitosti a vývojové tendence, které jsou spojené s upevňováním bojové a politické přípravy naší armády.

Významnou otázkou při uplatňování sociologické analýzy v poznávací činnosti strany v podmínkách socialistické armády je vymezení jejího vztahu k výzkumu veřejného mínění.

Výzkum veřejného mínění v podmínkách budování rozvinuté socialistické společnosti neustále nabývá na významu. To potvrzuje i pozornost, která otázkám výzkumu veřejného mínění byla věnována na XXVI. sjezdu KSSS.

Při uplatnění metodologického principu komplexnosti ve vědeckém poznání v ČSLA a v poznávací činnosti strany vůbec je

nutné brát v úvahu, jak se jednotlivé společenské procesy promítají do vědomí jednotlivců, celých vojenských kolektivů, jak se odrážejí ve vědomí členů strany a celého stranického aktivu.

Výzkum veřejného mínění je orientován na přesně vymezené a ohraničené společenské procesy, a to na dynamiku vývoje vědomí jednotlivců, sociálních skupin, tříd i vojenských kolektivů. V popředí stojí zájem o všestrannou objektivní informaci, která se týká společenského vlivu různých událostí, opatření, konkrétní činnosti atd. Rozhodujícím činitelem, který determinuje gnozeologickou stránku a celkovou hodnotu výzkumu veřejného mínění, je poznávání subjektivní složky společenské skutečnosti explorativní cestou. Vycházíme přitom ze známé skutečnosti, že složky a elementy subjektivní stránky společenské reality nemůžeme na lidech bezprostředně pozorovat, protože jsou součástí jejich vědomí — psychického života.

Výzkum veřejného mínění je možné plně zahrnout do sféry pozornosti sociologické analýzy v socialistické armádě. Kvalitní výzkum veřejného mínění totiž může být zdrojem primárních informací pro další náročné vědecké poznání (např. sledování účinnosti ideově výchovné práce, kulturně výchovné práce, masové politické práce, individuální práce s lidmi, zjišťování vlivu cílů ideologie apod.).

Právě veřejné mínění ovlivňuje aktivní vztah k plnění stanovených cílů bojové a politické přípravy. Proto je nutné znát, jak se jednotlivá opatření v ČSLA promítají do vědomí jednotlivců a celých vojenských kolektivů, především pak jak se v kladném nebo záporném významu promítají do aktivní činnosti, zaměřené ve prospěch upevňování bojové pohotovosti v naší armádě.

Přitom je nutné brát v úvahu, že v sociologické analýze, která zkoumá aktivnost veřejného mínění, má trvalou platnost poznání o podmínkách přeměny duchovního jevu na stimuly činnosti lidí. Ty v ideologické rovině vystupují jako teoretické rozpracování otázek o potřebách, zájmech, cílech a idejích, které zdůvodňují nevyhnutelnost činnosti ve prospěch socialistické společnosti a její armády. Ve společenské psychologii se tyto potřeby, zájmy, cíle a ideje již neprojevují v teoretické rovině, ale ve formě přesvědčení, víry, ideologické orientace a pracovní činnosti. „Specifika společenské psychologie spočívá v tom, že uskutečňuje přeměnu přesvědčení, víry, orientací a jiných sociálně psychologických aspektů na reálné vztahy — na činnost.“ (Uledov, A. M.: Očerki metodologii poznaniia socialnyh

javlenij. Moskva 1976, s. 96.) Komplexní analýza veřejného mínění cestou sociologické analýzy tedy dovoluje a umožňuje odhalovat nejen aktivní úlohu vědomí, ale i přesně určit jeho obsah, vysvětlit jeho závislost na ideové práci — přes rozsah potřeb a zájmů, které nacházejí svůj konkrétní odraz v praktické činnosti.

Při vymezování místa a úlohy sociologické analýzy poznávací činnosti strany v ČSLA vystupuje do popředí i otázka, jaký je rozdíl mezi sociologickou analýzou a vojenskociologickým výzkumem (též někdy uváděným jako empirický výzkum nebo konkrétně sociologický výzkum)? Sociologická analýza uzavírá celý proces sociologického vyjádření sledovaných jevů nebo vojenskopolitických procesů, a to až do úrovně teoretického zobecnění. Splňuje i významnou úlohu při získávání vědeckých poznatků prognostického charakteru. Ve své operativní podobě (realizuje se především na bázi vojenskociologického výzkumu a výzkumu veřejného mínění), z hlediska bezprostředních potřeb řídicí a organizační práce velitelů a politických orgánů, je v podstatě nástrojem k získání komplexních a všestranně ověřených sociologických informací. (Blíže viz: Grätzer, A.: Vybrané problémy vojenskociologického výzkumu. Bratislava VPA KG, 1977, s. 9—20.)

Proto sociologické informace musí být spolehlivé, hodnověrné, nesmí objevovat již objevené a obecně známé, musí být nezbytné a dostačující. Netrpělivost, úspěchanost, či zatajování vědeckých faktů, spekulativní postupy zde rozhodně nemají své místo.

Z hlediska naší pozornosti nás navíc zajímá, jakou úlohu může splňovat sociologická analýza v poznávací činnosti strany v ČSLA za předpokladu systémového přístupu. Sociologická analýza byla uplatněna při plnění vědeckovýzkumných úkolů v ČSLA v letech 1976—1980. Možnost jejího uplatnění byla ověřována při realizaci vědeckovýzkumných úkolů, zaměřených na obsahovou stránku činnosti ZO KSČ a CÚV KSČ, prohlubování vlivu strany a na otázky výcviku a výchovy atd. Takto získané poznatky byly uplatněny v širokém společenskovědním výzkumu, zaměřeném na účinnost výchovy a praktickopolitické přípravy kandidátů a mladých členů strany v ČSLA. V této souvislosti byly ověřovány z hlediska metodologické stránky poznávací činnosti strany tyto významné otázky:

— možnost uplatnění sociologické analýzy v souvislosti s využitím systémového přístupu ve vědeckém poznání,

— možnost uplatnění sociologického přístupu při všestranné analýze obsahu činnosti ZO KSČ z hlediska jejího prioritního postavení v péči o členskou základnu strany,

— místo výzkumu veřejného mínění při uplatnění sociologické analýzy tohoto obsahového zaměření.

Vycházelo se přitom z předpokladu, že systém výběru, výchovy a přípravy kandidátů a mladých členů strany je plněn v ČSLA prostřednictvím ideové výchovné a praktickopolitické činnosti politických orgánů, ZO KSČ, CÚV KSČ, politických pracovníků útvarů a jednotek, ručitelů a velitelů — komunistů. Cílem tohoto systému je výchova a praktická politická příprava takových členů strany, kteří mají všestranně plnit požadavky člena strany, vyplývající ze stanov a z vedoucí úlohy strany v naší armádě.

Při zkoumání obsahových problémů tohoto systému bylo nutné brát v úvahu, že vzhledem k rozdílnému místu a úkolům vojáků z povolání a základní služby, kandidátů a mladých členů strany má proces jejich výchovy a přípravy vedle obecných a společenských rysů také některé zvláštnosti a specifiky. To má svůj výraz i v organizačních formách, které jsou charakterizovány snahou jednotlivých článků systému o důsledné uplatňování diferencovaného přístupu k jejich výchově a praktickopolitické přípravě. Zákonitě je proto též záležitost pozornosti soustředěno na vojáky z povolání, kteří tvoří rozhodující jádro členské základny stranické organizace.

Těžiště pozornosti uplatněné sociologické analýzy bylo především zaměřeno na:

— způsob výběru a praktickopolitické přípravy kandidátů a mladých členů strany jak z hlediska motivace vstupu do řad KSČ, tak z hlediska všech činitelů, které se na této činnosti podílejí,

— obsah, úroveň a účinnost vnitrostranické výchovy kandidátů a mladých členů strany včetně odrazu ideové politické připravenosti v jejich morálně politických vlastnostech a hodnotové orientaci,

— podíl kandidátů a mladých členů strany na vnitrostranickém životě v ZO KSČ a DO KSČ a jejich podíl při uplatňování vlivu strany na bojovou politickou přípravu,

— politickou angažovanost a příkladnost kandidátů a mladých členů strany i na rozvoj aktivity a iniciativy v jednotkách při plnění úkolů bojové pohotovosti.

Takto zaměřená sociologická analýza využívala poznatků a údajů, které byly získány jednak výzkumem veřejného mínění, názorů a stanovisek vybraného repre-

zentativního vzorku kandidátů z mladých členů strany v ČSLA, jednak pomocí formalizovaných rozhovorů s vybranými výbory ZO KSČ a předsedy ZO KSČ.

K získání komplexních informací byla udělána i analýza řídicích dokumentů politického oddělení svazků a stranických dokumentů CÚV a ZO KSČ, které se vztahovaly k otázkám výběru, výchovy a praktické politické přípravy kandidátů a mladých členů strany. Získané poznatky byly konfrontovány s výsledky, kterých dosahují kandidáti a mladí členové strany v bojové a politické přípravě, kázní a příkladností při rozvoji aktivity a iniciativy u útvaru. Realizovaná sociologická analýza tohoto obsahového zaměření přinesla celou řadu podnětných vědeckých poznatků z hlediska dalšího prohloubení účinnosti systému výběru, výchovy a praktickopolitické přípravy kandidátů a mladých členů v ČSLA.

Výzkum potvrdil možnost uplatnění sociologické analýzy při vědeckém zkoumání tak významné ideově politické a organizační činnosti strany, která je spojena se zkvalitněním její členské základny. Dále se potvrdilo: aby sociologickou analýzou

mohly být postihovány obsahové problémy vlastní činnosti strany a účinnosti stranickopolitické práce, je nutné přesně dodržovat všechny metodologické principy poznávací činnosti strany, s těžištěm pozornosti na princip komunistické stranickosti. Zároveň je nutné plně se opírat o metodologickou funkci vědeckého komunismu a teorie výstavby strany a stranickopolitické práce v ozbrojených silách a využívat poznatků, které byly získány prostřednictvím ostatních hraničních společenských věd zabývajících se problematikou vojenství, jako je např. vojenská psychologie, vojenskoso sociální psychologie, vojenská pedagogika atd.

Pro další rozvoj vědeckého poznání v ČSLA tento výzkum potvrdil i možnost uplatnění správně realizované sociologické analýzy na všechny obsahové problémy, které jsou spojené s touto činností strany, která je spojena s uplatňováním vedoucí úlohy strany v ČSLA. Je však potřebné vždy přesně vymezit, co bude objektem její pozornosti v rámci řešeného vědeckého problému i co bude zdrojem výchozích informací a objektivních poznatků.